

**SIR ARTHUR CONAN
DOYLE**

TAJNOSTI Z ORDINACÍ A LABORATOŘÍ

LEDA
2021

PŘEDMLUVA

ARTHUR CONAN DOYLE ZNÁMÝ I NEZNÁMÝ

Britský spisovatel a publicista **sir Arthur Conan Doyle (1859–1930)** byl mužem mnoha talentů, renesanční osobností obdařenou charismatem a povahou vskutku dobrodružnou. Původně vystudoval medicínu, ale záhy – údajně pro nedostatek pacientů ve své soukromé praxi – se začal věnovat spisovatelství. Angažoval se v politice a v budování

spravedlivé občanské společnosti: kandidoval do parlamentu, zasazoval se o dodržování lidských práv, hájil zájmy své vlasti ve válečných konfliktech i zájmy nespravedlivě stíhaných jednotlivců. Během búrské války působil jako zpravodaj a za tyto zásluhy byl povýšen do šlechtického stavu. Jasnozřivě varoval před hrůzami letecké a ponorkové války, horlivě propagoval stavbu tunelu pod kanálem La Manche a zasadil se o vylepšení výstroje britské armády. Věnoval se též sportu, byl například jedním z vůbec prvních automobilistů ve Velké Británii. V rámci duchovního hledačství se stal propagátorem spiritismu, o němž přednášel a publikoval, a třicet let se aktivně účastnil britského spiritistického hnutí. Další podrobnosti z Doyleova fascinujícího života se můžete dočíst v jeho autobiografii *Memories and Adventures* (Vzpomínky a dobrodružství).

Coby spisovatel byl A. C. Doyle nadmíru pilný a plodný: vytvořil přes tři stovky beletristických děl (včetně 24 románů) mnoha žánrů, jako je historie, dobrodružná a vědecko-fantastická literatura, detektivka, drama atd., a více než 1 200 prací dalších, k nimž patří eseje, básně, pamflety, novinové články, dopisy určené k uveřejnění v tisku, interview, přednášky aj., týkající se všech výše uvedených témat. Mimo jiné napsal monumentální šestisvazkové dějiny 1. světové války. (Podrobný seznam jeho děl najdete na znamenitých webových stránkách www.arthur-conan-doyle.com.)

Dnes však na A. C. Doylea vzpomínáme především jako na tvůrce světoznámé postavy detektiva Sherlocka

Holmese, což by jeho samotného sotva potěšilo. Tohoto literárního hrdinu přivedl na svět roku 1887 (v románu *Studie v šarlatové*) a už v listopadu 1891, uprostřed úspěšné povídkové série, píše své matce: „Mám v plánu Holmese při šestém dobrodružství zamordovat. Brání mi přemýšlet o lepších věcech.“ Ve svých pamětech vyjadřuje obavu z toho, že si ho čtenáři „beze zbytku ztotožňují s tím, co on považuje za nižší sféru literárního úspěchu“.

Zamýšlenou literární vraždu Doyle spáchá koncem roku 1892 (povídka *Poslední případ*), ale v románu *Pes bas-kervillský* (1901–1902 na pokračování v časopisu *Strand*) Holmese čtenářům „v retrospektivě“ opět připomene. Regulérního vzkříšení se ovšem proslulý detektiv dočká až v září 1903, kdy už Doyle nedokáže odolávat tlaku veřejnosti ani finanční nabídce svého amerického vydavatele a napíše *Prázdný dům*. Do března 1927 pak vzniká dalších třicet tři nových povídek, kde se Holmes prezentuje ve vrcholné formě. Takzvaný holmesovský kánon, tedy kompletní soubor prací o této imaginární postavě, čítá celkem čtyři romány a padesát šest povídek a Doyle jeho prostřednictvím zásadně ovlivnil podobu detektivního žánru.

Sherlock Holmes se v našich zemích těšil značné popularity už od 20. let minulého století, kdy se začaly objevovat první české překlady. Tyto knihy jsou dnes prakticky nedostupné už proto, že se jejich nekvalitní papír prostě rozpadl. A to už nemluvíme o úrovni tehdejších překladů, často zkomolených a krácených, a o ledabyle odváděné redakční práci. Jak napsal Jan Zábřana v ediční poznámce

k soubornému vydání holmesovských příběhů (Mladá fronta, 1971–1975), „teprve po druhé světové válce František Gel svým novým překladem *Psa baskervillského* dokázal, že i autor SH měl styl, nikoli tuctový, ale harmonický, dobově racionální a – pro nás dnes – starosvětsky rozmarný“. Zmíněné pětidílné souborné vydání předložilo českým čtenářům hodnotné moderní překlady F. Gela, V. Henzla, F. Jungwirtha, E. Kondrysové, Z. Wolfové a J. Zábrany.

V Holmesově stínu jako by stále zůstávaly povídky z jiných tematických okruhů. V Čechách po nich nakladatelé sáhli jen občas a zpravidla je jednotlivě zařadili do povídkových sbírek věnovaných určitému tématu, například duchům a tajemným úkazům. Výjimku tvoří povídkový cyklus *Dobrodružství brigádyra Gérarda* (Toužimský a Moravec, 2009) a ucelený vydavatelský počín nakladatelství Eminent, jež mezi léty 2007 a 2013 s úspěchem uvedlo na knižní trh šestidílnou sérii příběhů v novém překladu V. Kláskové, řazených podle témat, která původně schválil sám autor. Cituji nyní z předmluvy, kterou k soubornému vydání svých povídek v roce 1926 napsal: „Tyto povídky už vyšly v šesti zvláštních svazcích, podle nichž jsou zhruba rozděleny na základní okruhy, související s mořem, se sportem a válkou, s nadpřirozenými jevy, s medicínou a historií. Občas se mě lidé ptají, které z těchto velice pestrých témat a stylů mám zvlášť v oblibě. Odpověď zní, že se zajímám o mnoho aspektů života a snažím se psát jen o těch, které mě opravdu přitahují,

ale kdyby bylo třeba některý upřednostnit a kdyby měly být zničeny všechny moje práce kromě těch nejoblíbenějších, jež bych směl zachránit, moje volba by určitě padla na krátké historické obrazy, které spadají do oddílu Z dávných dob.“ U člověka, který tvořil spisy mnohdy dost objemné, by nás tento názor mohl do jisté míry překvapit, ale v zásadě jen podtrhává košatost a mnohotvarost autorovy osobnosti.

Rozhodli jsme se vzdát A. C. Doyleovi hold tím, že do edice Nejčtenější knihy světa nakladatelství Leda zařadíme třídílný výbor z jeho neholmesovských povídek. Před historickými drobnokresbami, které měl v oblibě on sám, jsme však v prvním dílu dali přednost krátkým prózám s tajemstvím (byl vydán roku 2020 pod titulem *Tajemství a záhady*). Druhý svazek z téhož roku nese název *Dobrodružství na moři i na souši* a obsahuje povídky z různých období autorovy tvorby. Některé z nich vyšly v originále pouze časopisecky, a českému čtenáři jsou tudíž zcela neznámé. Většinou pocházejí z autorových literárních počátků a byly publikovány jen málokdy, což ovšem neznamená, že by jejich literární hodnota byla nízká.

Nyní držíte v rukou třetí díl našeho výboru nazvaný *Tajnosti z ordinací a laboratoří*, který obsahuje především povídky věnované lékařům. Snad právě proto, že A. C. Doyle byl původním povoláním lékař, jsou prostoupeny duchem hlubokého porozumění pro trpící i pro ty, kdo na sebe berou břemeno zodpovědnosti za

jejich uzdravení. I těžké životní zkoušky v podobě nemoci dokáže vykreslit s nadhledem a podtrhnout tragikomické aspekty vznikajících situací. Zavede nás na operační sál ve viktoriánské nemocnici, do ordinace novopečeného lékaře, který s napětím čeká na svého prvního pacienta (povídka *Začátek nanečisto*, jež v češtině vychází vůbec poprvé), anebo do pánského klubu, kde lékaři klábosí u sklenky a doutníku o svých případech (povídky *Z lékařových vzpomínek* a *Doktorské šplechty* zpracoval pro Český rozhlas režisér L. Koníř). Nahlédnout na lékařskou profesi ze vskutku nevšedního úhlu nám A. C. Doyle umožňuje v povídce *Mistr z Croxley*, kde se mladý medik pokusí vydělat si na studium při boxerském utkání. Ve většině krátkých próz uvedených v našem výboru nacházíme humorné až ironické prvky, které jsou dokladem autorova často nedoceňovaného smyslu pro humor – v tomto směru obzvlášť vynikají povídky *Experiment v Keinplatzu*, který je ukázkou klasické literární parodie, a *Crabbeho živnost* psaná s espritem přímo wodehouseovským. Zklamání však nebudou ani ti, kdo si libují v dobrodružných příbězích s detektivní zápletkou: pro ně jsme do výboru zařadili prózy *Černý doktor* a *Doktor na blatech*. A chybět nesmějí ani „další vědci“ uvedení v titulu knihy: konstruktéři, vynálezci, nositelé vědeckého pokroku obecně. Osu našeho výboru však tvoří povídky s láskou a pokorou věnované profesi lékařské, která hraje nezastupitelnou úlohu v každé společnosti a v každé době.

Čtyřdílnou doyleovskou sérii pak uzavřeme novým překladem slavného *Psa rodu Baskervillů*.

Nechme se tedy stejně jako generace čtenářů před námi okouzlit fantazií a vypravěčským mistrovstvím Arthura Conana Doylea – touha po poznání a po lepším světě, která z jeho díla vyzařuje, nebude do starého železa patřit nikdy.

VĚRA KLÁSKOVÁ

Z LÉKAŘOVÝCH VZPOMÍNEK

„Lidé umírají na ty nemoci, jejichž studiem se zabývali nejvíc,“ podotkl chirurg a s veškerou profesionální obratností uštípl konec doutníku. „Jako by dotyčný patologický jev byl zlým tvorem, který se v okamžiku, kdy zjistí, že má v patách lovce, vrhne svému pronásledovateli po krku. Jestliže člověk příliš dotírá na mikroby, ony nejspíš začnou časem zle dotírat na něj. Takových případů jsem viděl habaděj a ne všechny se týkaly virových nemocí; známý je samozřejmě příklad doktora Listona a aneurysmatu a jmenovat bych zde mohl ještě tucet dalších. Nejvýmluvnějším dokladem mé teorie je však případ chudáka Walkera z nemocnice svatého Kryštofa. Copak vy jste o něm neslyšel? Inu, už je to sice nějaký ten pátek, ale že by se zrovna na tenhle případ zapomnělo, to bych se docela divil. Vy mladí se tak úporně snažíte držet krok s dobou, že ztrácíte ze zřetele spoustu zajímavých věcí, které přinesl včerejšek.

Walker patřil svého času k nejlepším evropským odborníkům na nervové choroby. Určitě jste četli jeho

pojednání o skleróze zadních míšních provazců. Čte se jako román – a svým způsobem šlo o převratný počín. Walker dřel jako mezek: rozsáhlá konzultační praxe, denně několik hodin na klinice, průběžně původní výzkum. A přitom si život vychutnával i z příjemnějších stránek. Samozřejmě o mrtvých jen dobře, leč mezi těmi, kdo ho znali, se tohle obecně vědělo. Zemřel-li v pětačtyřiceti letech, podařilo se mu do nich napěchovat těch roků alespoň osmdesát. Úžas budil už samotný fakt, že tempo, které si naordinoval, vydržel tak dlouho. Když však osudná chvíle nastala, přijal to s noblesou.

Tenkrát jsem u něj pracoval jako asistent na klinice. Walker přednášel hejnu mediků o tabes dorsalis coby následku syfilidy. Vysvětloval jim, že se toto onemocnění páteře začíná projevat tak, že pacient, který zavře oči, není schopen udržet paty u sebe, aniž by zavrával. Aby svá slova názorně ilustroval, sám popisovaný úkon předvedl. Se vším všudy. Domnívám se, že si přítomní chlapci ničeho nevšimli. Já jsem si ale všiml a Walker jakbysmet, ačkoliv přednášku dokončil a nehnul přitom brvou.

Když se posluchárna vyprázdnila, přišel za mnou do pracovny a zapálil si cigaretu.

„Zkontrolujte mi reflexy, Smithi,“ řekl.

Neměl skoro žádné. Poklepal jsem mu na kolenní šlachy a zdálo se mi, že zhruba stejný výsledek bych zaznamenal, kdybych se pokoušel rozhýbat čalouněný polštář z gauče. Postavil se a znovu zavřel oči – a opět se začal klátit jako strom ve větru.

„No,“ prohodil, „tohle nejspíš mezižební neuralgie nebude.“

Vzápětí jsem zjistil, že má ostré vystřelující bolesti, a diagnóza byla hotová. Nebylo co dodat, a tak jsem jen seděl a díval se na něj, zatímco on donekonečna šlukoval z cigarety. Měl jsem před sebou muže v nejlepších letech, jednoho z nejproslulejších šviháků v Londýně, člověka obdařeného penězi, slávou, společenským úspěchem, jemuž svět ležel u nohou – a tento muž se najednou bez sebemenšího varování dozvěděl, že ho čeká neodvratná smrt, smrt, kterou bude provázet trýzeň tak rafinovaná a vleklá, jako by ho indiáni připoutali k mučednickému kůlu. Seděl v modrém oblaku kouře se sklopenýma očima a nepatrně sevřenými rty. Pak se zvedl a rozhodil rukama jako člověk, který odhazuje staré myšlenky a vydává se zcela novým směrem.

„Radši bych si měl dát svoje záležitosti do pořádku hned,“ prohlásil. „Musím učinit pár opatření. Smím si od vás vypůjčit papír a nějaké obálky?“

Usadil se za můj stůl a napsal půltucet dopisů. Nikterak nezradím jeho důvěru, když vám řeknu, že nebyly adresovány jeho kolegům. Walker byl svobodný, což znamená, že se nevázal na jedinou ženu. Když dopsal, vyšel z mé pracovny a zanechal za sebou ctižádost a veškeré naděje, které kdy v životě měl. Nebýt náhody, jež mu velela názorně demonstrovat přednášené téma, asi by měl před sebou zhruba rok nevědomosti a klidu.

Než ho to zabilo, uplynulo ještě pět roků a on tuhle krutou zkoušku ustál jako hrdina. Pokud se kdy choval

nevázaně, nyní si své hříchy odpykával předlouhým mučednictvím. Vytvořil pozoruhodný záznam vlastních symptomů a kupříkladu popis změn ve tkáních oka rozpracoval daleko obsáhleji než kdokoliv před ním. Když ptóza příliš pokročila, držel si při psaní pokleslé oční víčko rukou. A když už nedokázal zkoordinovat činnost svalů natolik, aby vůbec mohl psát, diktoval své postřehy ošetřovatelce. Ověncen auroou vědy a pokroku zesnul tedy James Walker ve věku čtyřiceti pěti let.

Chudák Walker choval silnou náklonnost k experimentální chirurgii a na panenskou půdu vkročil hned v několika oblastech. Čistě mezi námi, po něm nastoupili další průkopníci, avšak on pro své pacienty udělal, co bylo v jeho silách. Kolegu MacNamaru znáte, ne? To je ten chlapík s dlouhými vlasy. Trousí o sobě fámy, že má umělecké sklony, ve skutečnosti však těmi kučerami maskuje, že mu chybí jedno ucho. Druhé mu uřízl Walker, ale nesmíte Macovi prozradit, že jsem vám to pověděl.

Zběhlo se to následovně. Walker se jednu dobu zbláznil do výzkumu lícních nervů a dospěl k závěru, že příčinou jejich paralýzy je porucha krevního oběhu. Napadlo ho, že by se to dalo spravit něčím jiným, co by danou poruchu jaksi vyvážilo. Na oddělení jsme tehdy měli jeden obzvlášť úporný případ Bellovy parézy a vyzkoušeli jsme už všechno, od posilujících léků přes napínání nervu a galvanizaci až po jehly, leč bez výsledku. Walker si vzal do hlavy, že krevní oběh v obličejí se posílí odnětím ucha, a netrvalo dlouho a vymámil z pacienta souhlas s operací.

Zárok jsme prováděli večer. Walker si pochopitelně uvědomoval, že jde víceméně o pokus, a nechtěl se o něm moc šířit, dokud se jeho teorie neprokáže jako úspěšná. Přítomno nás bylo asi půl tuctu, taktéž MacNamara a já. Místnost nebyla velká a uprostřed stál úzký stůl s nepromokavou látkou přehozenou přes polštář a s pokrývkou, která na obou stranách visela téměř k zemi. Veškeré osvětlení obstarávaly dvě svíčky u polštáře. Vstoupil pacient, který měl obličej způli nehybný, dětsky hladký, zatímco druhá polovina tváře se mu chvěla strachy. Lehl si a na obličej mu přiložili roušku napuštěnou chloroformem, zatímco Walker ve světle svic navlékal jehly. V hlavách operačního stolu stál anesteziolog a ze strany se k pacientovi postavil MacNamara. My ostatní jsme stáli opodál, hotovi přiskočit na pomoc.

Nu, pacient už byl napůl v limbu, když vtom se ho zmocnily křeče, které stav polovědomí provázejí. Začal sebou zmítat, kopal a tloukl kolem sebe oběma rukama. Převrátil stoleček, kde stály svíce, a my jsme se v okamžiku ocitli v naprosté tmě. Umíte si představit, jaký nastal poplach a shon: jeden z nás zvedal stolec, druhý se pídil po sirkách a někdo se snažil zkrotit pacienta, jenž sebou nepřestával mlátit. Dva pomocníci ho nakonec zvládli, opět mu ke tváři přitiskli chloroform, a než jsme znovu rozsvítili svíčky, jeho nesouvislé přidušené výkřiky přešly v chroptivé chrápání. Hlavu na polštáři měl odvrácenu a přes obličej roušku. Jakmile byla operace u konce, tuto roušku někdo odstranil a jistě si umíte